

„АЗ И ОГЪНЯТ” – ФИЛМ С ЕКСПЕРИМЕНТАЛЕН ХАРАКТЕР

Бистра Бонева

Пловдивски университет „Паусий Хилендарски”

Това не е филм за българското нестинарство, такова каквото го познаваме от специализираната научна литература, а изповед на Ивайло Александров Аянски – българин мохамеданин от с. Стоманово в Средните Родопи. Ивайло Аянски има свое отношение към нестинарството. Още като ученик събира материали за нестинарите в Странджа, дори успява да се срещне и разговаря с наследниците на прочутата баба Злата от странджанското с. Българи. Първата му среща с нестинарските села и визуално документираните анкети с местни жители слагат начало на личния му архив с такава проблематика.

Като наследник на виден род (баба му дълги години е била народната лечителка на с. Стоманово), Ивайло Аянски третира нестинарството и от гледна точка на етномедицината и парапсихологията. Самият той работи сериозно в тези области на човешкото познание.

През 1992 г. на Илинден (20 юли) в странджанското с. Кости Ивайло Аянски играе върху жар, като изпълнява строго всички правила на традиционните нестинарски практики.

Същата година, на празника на Св. Св. Константин и Елена в православно християнско селище Труд, Пловдивско Ивайло Аянски отново изпълнява нестинарския обичай. Местните жители участвуват спонтанно в празника. Механизмите на комуникацията между изпълнителя и зрителите се крият в гъвкавата компетентност на присъстващите.

На Илинден (20 юли) 1994 г. Ивайло Аянски решава да покаже за първи път на своите съселяни българи мохамедани отношението си към нестинарството. Желанието му е да го утвърди като ежегоден празник на своя род. Такъв празник не присъествува в обредния календар на жителите на с. Стоманово.

Това е накратко „нестинарската” биография на Ивайло Аянски. Фактите в нея провокират множество въпроси и задават редица проблеми: механизмите на превода на обредния текст; отношенията изкуство – обредност, фолклор – религия, автентичност – интерпретация – импровизация; и най-сетне, дали културният факт е изцяло идентичен на знанията, уменията и стратегията на своя носител. Оттук, заснетият филм се оказва един опит за визуално документиране и фиксиране на тези проблеми, за провокиране по нетрадиционен начин на въпросите на зрителя.

Филмът е заснет без предварителна подготовка на населението. То е двуезично и това обяснява присъствието на мохамедански молитви дувни в заснетите кадри. Авторите на филмовия материал не коментират и не обясняват. Това е предложената от тях формула за прочит на културния факт. Обясненията, доколкото ги има във филма, са на самия Ивайло Аянски. В този смисъл заснетият материал има експериментален характер.

Наблюдаваното явление противоречи на множество утвърдени представи и понятия. Затруднената рецепция е съзнателно потърсена като сигнал за интелектуална мобилизация.

В жанрово отношение филмът представлява експериментален синтез на форми – автобиографична, есеистично-публицистична, етнологско-документална.

Емоционалността, която доминира, особено в частите-изповеди, трябва да се възприема преди всичко на равнище аргументативна стратегия (дискурс), за да се разбере и функцията ѝ на скрито доказателство в науката.

Филмът налага осмисляне във връзка с „нестинарската” биография на Ивайло Аянски, а също и в контекста на кризата на идентичност при българите мохамедани в Родопите,

провокирана от динамизирането на техните социокултурни и религиозни проблеми в наши дни. Заснетият материал документира безпристрастно един уникален превод на нестинарския обичай, извършван от българи християни в селища от планината Странджа, на езика на надрелигиозното, интегриращото и фундаменталното в човешката култура.